

Római kori kőépület feltárása a Testvérhegy oldalában

(Budapest, III. ker., Kékfestő köz 7., Hrsz.: 20246/7)

2011. október 21-én régészeti szakfelügyelet során családi ház sávalapjainak kiásása kezdődött a Testvérhegyen. A telek a Testvérhegy keleti lejtőjén, a Bécsi úthoz közeli részen fekszik (1. kép). A terep az ingatlanon délkeleti irányba lejt, ettől délre egy északnyugat–délkeleti irányú, ma már kibetonozott kis patak folyik. A telket hosszú idő óta gyümölcsösként használták, mindössze egy kisebb fészert áll rajta.

A beépítendő terület északnyugati részén már a gépi földmunkák első perceiben római kori téglás omladékréteg bukkant elő. A munkálatokat leállítottuk, majd a Budapest Főváros Kormányhivatala Kulturális Örökségvédelmi Irodájával (továbbiakban BFKH-KÖI) történt egyeztetéseket követően, gépi és kézi erővel, nagy óvatossággal folytattuk a sávalapok vonalán a felső humuszos réteg kiásását. A kitűzött árkokban további római kori omladékrétegek és több kőfal, valamint visszabontott falak maradványai kerültek elő (2-4. kép). Az ezt követő napokban 2011. október 21. és november 4. között régészeti kutatásokat végeztünk a sávalapok mélységéig.

A rétegtani viszonyokat illetően megállapíthattuk, hogy a területen a legfelső réteget egy mindenhol jelentkező sötétbarna, laza humuszos réteg (SE-1) képviseli.

Research on a Roman stone building on the slopes of Testvérhegy

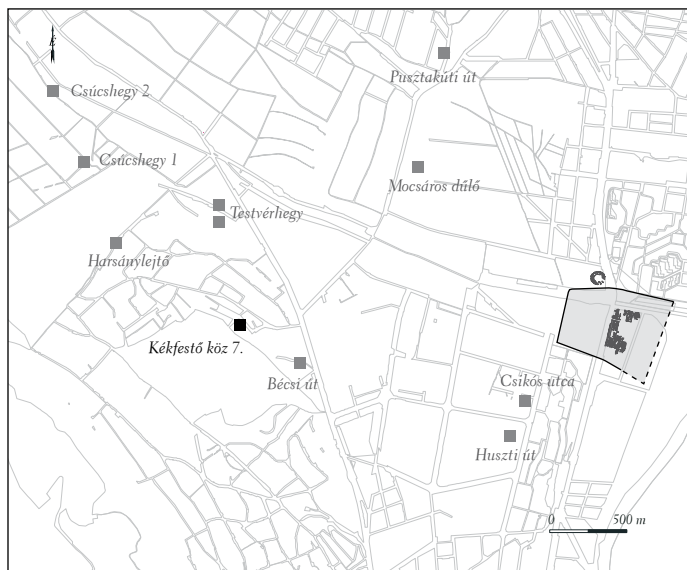
(Budapest III, 7 Kékfestő köz, Lrn.: 20246/7)

Archaeologically supervised excavations on the strip foundation of a detached house on Testvérhegy began on October 21, 2011. The plot is situated on the eastern slope of Testvérhegy, close to Bécsi Road (Fig. 1). The surface inclines towards the southeast. South of this area ran a narrow stream, now embedded in concrete, from the northwest to the southeast. The plot has long been used as an orchard, furnished with no more than a small hut standing on it.

In the first few moments of earthmoving on the northwestern part of the construction site, a layer of Roman debris with bricks was uncovered. We interrupted the work, and after consulting the Cultural Heritage Office of the Government Office of the Capital City Budapest (hereafter: BFKH-KÖI), we continued carefully removing the uppermost layer of topsoil along the strip foundation using manual and mechanical power. Further layers of Roman debris, walls, and remains of demolished walls were unearthed (Figs. 2-4) within the designated trenches. During the following days, from 21 October to 4 November, we conducted archaeological research down to the depth of the strip footing.

Concerning stratigraphic relationships, it could be observed that the uppermost

1. kép: Ismert villa-
gazdaságok az aquincumi
polgárváros közelében
Fig. 1: Known villas nearby
the Aquincum Civil Town

selte. Ez alatt egy szintén még mindenhol észlelhető, kissé tömöttebb, az előzőnél világosabb barna és helyenként már apró habarcsszemcsékkel tarkított réteg (SE-2) húzódott. Ezek (SE-1 és SE-2) elválását bizonyos helyeken nem tudtuk egyértelműen értelmezni. Ugyancsak mindenütt jelen volt az ez alatti habarcsztrémelékes réteg (SE-3), amely különböző vastagságban, közvetlenül az omladékok és megmaradt falak felett terült szét (néhány helyen ezekkel egy szinten is jelentkezett). Az utóbbi alatt homogén világosbarna humuszréteg húzódott (SE-28, SE-31).

A terület északkeleti részén négy párhuzamos, észak-déli irányú kőfal alapozásának egyes szakaszait, ezekre merőlegesen pedig két kelet-nyugati irányú kőfalozást figyeltük meg.

A kőfalak az alapozási szintig visszabontva maradtak meg, s átlagban 0,5-0,6 méter vastagságúak voltak. A csak az árkokban megfigyelt falmaradványok alapján egy épület legalább öt helyiségét tudtuk elkülöníteni. A keskeny árkok miatt meg-

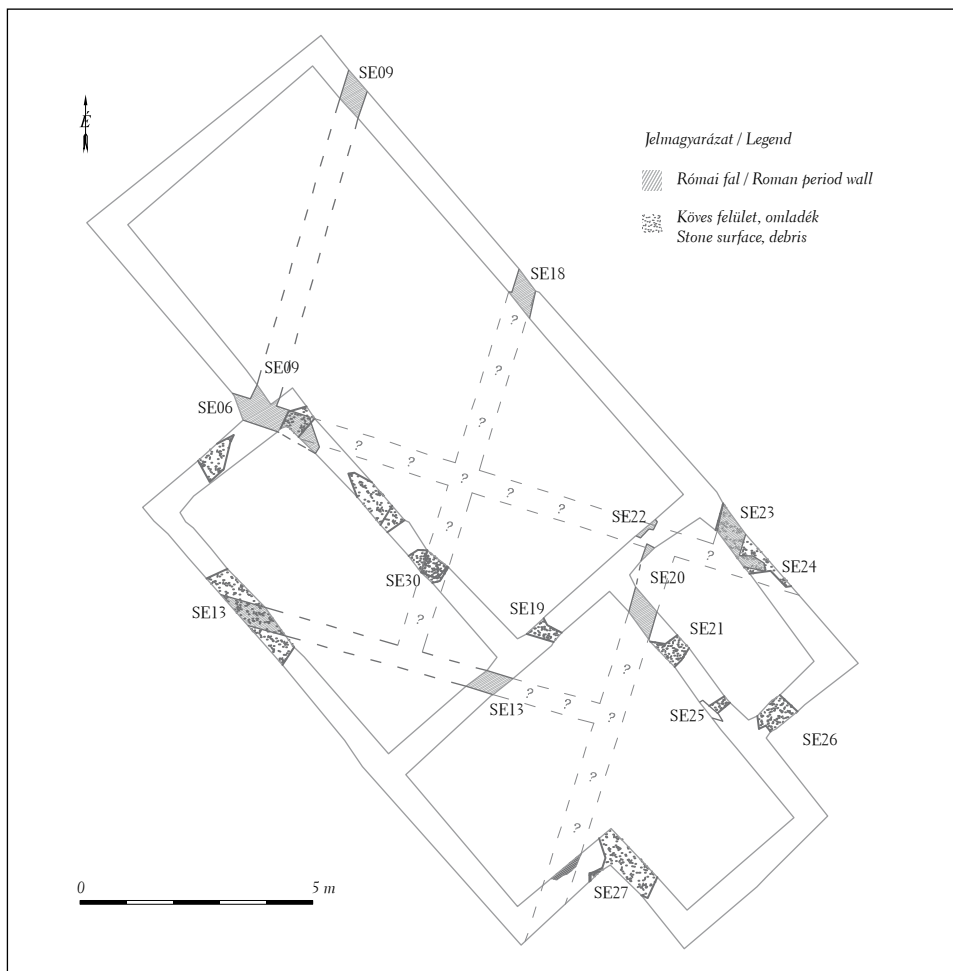
layer comprised dark brown, loose soil mixed with humus (SE-1) all over the area. Below this was situated, a somewhat thicker and lighter brown soil layer, here and there, mixed with speckles of mortar (SE-2). This layer could also be observed everywhere. In certain places, these two (SE-1 and SE-2) layers could not be clearly distinguished. The layer below containing mortar debris (SE-3), was also present all over the investigated area, extending right over the stone debris and the surviving walls (in certain places it was also observed at the same level as those features). Underneath, was situated a homogenous layer of light brown humus (SE-28, SE-31).

In the northeastern part of the area were segments of the foundation of four walls running parallel from the north to the south. They formed a right angle, with two other stone foundations oriented east-west.

The stone walls survived but were pulled down to the level of the foundations. On

lehetősen korlátozott rétegtani megfigyelések alapján, pusztán az alapvető építési, használati és pusztulási periódusokat tudtunk regisztrálni. Ezek pontosabb tagolására, esetleges relatív időrend megállapítását segítő régészeti jelenségeket azonban már nem észleltünk. Az árkokban csekély számú, 2-3. századi kerámiatöredéket találtunk, köztük egy kétágú, levél alakú fogóval ellátott mécses (IVÁNYI 1935, III. típus – ld. 5. kép), továbbá egy zöldmázos,

average they were about 0.5-0.6 m thick. Based on the wall remains found exclusively within the territory of the trenches, at least five rooms from a building could be distinguished. The limited possibility to carry out stratigraphic observations in the narrow trenches allowed us to record only the basic construction phases, the use and destruction of the building. It was not possible to observe, however, any archaeological evidence enabling us to dis-

2. kép: Sávalapokban előkerült római kori épületmaradványok alaprajza
 Fig. 2: Plan of the Roman period building remains discovered in the modern foundation ditch

3. kép: Római kori tetőomladék a sávalapban
Fig. 3: Roman period roof debris in the foundation ditch

4. kép: Római kori kőfalak és falalapozások
Fig. 4: Roman period stone walls and wall foundations

a 4. századra datálható korsó oldaltöredéke is előkerült.

A feszített tempójú ásatással párhuzamosan a feltárt részeket fémkeresővel is átvizsgáltuk. Ennek során ólom olvadékok, egy hagymagombos fibula gombja, valamint 11 darab római érem került elő (6. kép). Ezek közül a legkorábbi Elagabalus 222-ben vert *denárja*, Philippus Arabs (244–249) *sestertiusa*, valamint egy 3. század második feléből származó *antoninianus*. A többi nyolc érme a Constantinus- és Valentinianus-dinasztia korából származó, 335 és 375 között vert kisbronz (*folles*) volt.

2011. november 4-én elértük a sávalapok mélységét. A BFKH-KÖI-vel egyeztetve az árkokba behúzódozó és azokat átszelő kőfal alapokat geotextilrel lefedtük, s ezután az építkezés folytatódott oly módon, hogy az

tinguish sub-phases or identify a relative chronology. A few 2nd- and 3rd-century AD potsherds were found in the trenches including a double-spouted Roman lamp with a leaf-shaped handle (Iványi 1935, type III – see Fig. 5), and a shard from a green-glazed jug dated to the 4th century AD.

In parallel with the accelerated archaeological research, the excavated area was examined with metal detectors as well. In this manner, pieces of melted lead, the button from a military brooch, and eleven Roman coins were found (Fig. 6). The earliest of the coins include a denarius of Elagabalus minted in AD 222, a sestertius of Philippus Arabs (AD 244–249), and an antoninianus from the second half of the 3rd century AD. The remaining eight coins were small bronze coins (*folles*) minted

épülendő ház alapjait a védett falak felett (azok roncsolása nélkül) vezették át.

November folyamán a szomszédos északkeleti telken a további régészeti érintettség megállapítása céljából geofizikai (földradaros) vizsgálatot végeztettünk (Bertók Gábor, Ecthelion Bt.). A vizsgált területnek csak egy része volt alkalmas mérésre a felszínen található tereptárgyak miatt. Itt további kelet-nyugati irányú falakként értelmezhető jelenségek és egyéb, valószínűleg köves, omladékos réteget jelző anomáliák voltak érzékelhetőek.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a területen egy korábban ismeretlen, kiterjedt római kori kőépület, valószínűleg villagazdaság húzódik, amelyet legkésőbb a 3. század elejétől a 4. század végéig használhattak.

Ha az épület elhelyezkedését vizsgáljuk (1. kép), akkor ahhoz legközelebb, mintegy 400 méterre délnyugatra, a Bécsi út mellett feltárt kőépület maradványai találhatóak (HAVAS 2005, 93–94; ANDERKÓ 2008). Ez az utóbbi közvetlenül a hegy lábánál, a Bécsi úttal nagyjából hasonló nyomvonalon futó út mellett helyezkedhetett el a két Csúcshegyi villához (NAGY

during the Constantinian and Valentinian dynasties between AD 335 and 375.

We reached the depth of the strip footing on November 4, 2011. After consulting with the BFKH-KÖI, we covered those parts of the wall foundations that extended into and ran across the trenches with geotextile. The construction works were then continued, establishing the foundations of the new edifice above the protected Roman walls (without damaging them).

In November, we conducted a geophysical survey (using ground-penetrating radar directed by Gábor Bertók, Ecthelion Bt.) on the north-eastern neighboring plot to define the level of archaeological potential in the surroundings. Only part of the investigated area was suitable for such examinations because there were features situated at the surface. Here, phenomena could be registered that could be interpreted as other walls running east–west as well as other anomalies that probably indicated the presence of a layer of stony debris.

Based on the above occurrences, it can be concluded that the remains of a previously unknown, extended, Roman stone building are located at this site. It is probably part of a villa-estate, in use at the latest from the early 3rd to the end of the 4th century AD.

Given the location of the construction (Fig. 1), the remains of a stone building unearthed 400 m away, near Bécsi Road, are closest (HAVAS 2005, 93–94; ANDERKÓ 2008). This building was situated just at the foot of the hill, along a road whose path approximately followed present-day Bécsi Road, similarly to the two villas at Csúcshegy (NAGY 1937; SZILÁGYI 1949, 67–73), and the complex

5. kép: Kétágú mécses töredéke
Fig. 5: Fragment of a double spout oil lamp

6. kép: Kt. u. 2-4. századi római érmek
Fig. 6: 2nd-4th century Roman coins

1937; SZILÁGYI 1949, 67–73) és a szakirodalomban Testvérhegyi villa nevet viselő épületegyütteshez hasonlóan (GARÁDI 1936; LÁNG 2004; HAVAS 2006; HAVAS 2007; HAVAS 2009).

A Kékfestő utcában talált épület ugyanakkor már egy, a hegyek oldalában húzódó, második villasorba illeszkedhet, amelybe a Harsánylejtőn talált késő római épületegyüttes is tartozhat (LÁNG 2008; LÁNG 2009). Ilyen további, már a magasabb hegyoldalban fekvő villára utalhat a Jablonka utca 15. szám alatt feltárt 4. századi múmiatemetkezés is (PÓCZY 1964) és távolabbi, a Kapucinus dombról ismert (WEKERLE 1885) épületmaradványok.

A Kékfestő utcai feszített ütemű munkákban munkatársként részt vett Anderkó Krisztián, Havas Zoltán, Nagy Alexandra, Szeredi Anna és Vámos Péter régész, továbbá Illés László rajzoló. A fémkeresős átvizsgálásban önkéntesként komoly segítséget nyújtott Andrusch István, Meleg József és Radovics Gergely.

called the Testvérhegy villa in the literature (GARÁDI 1936; LÁNG 2004; HAVAS 2006; HAVAS 2007; HAVAS 2009).

The construction unearthed in Kékfestő Street might, however, be part of a second row of villas extending up onto the hillslopes. The Roman building complex found on Harsánylejtő may also belong to this second tier of villas (LÁNG 2008; LÁNG 2009). The 4th-century AD mummy burial excavated at 15 Jablonka Street (PÓCZY 1964) may be another indication that such a villa was situated higher up on the hillside as is by some more distant architectural remains known on Kapucinus Hill (WEKERLE 1885).

Krisztián Anderkó, Zoltán Havas, Alexandra Nagy, Anna Szeredi and Péter Vámos archaeologists, and László Illés illustrator contributed to the accelerated work at Kékfestő Street. Significant voluntary assistance was provided by István Andrusch, József Meleg, and Gergely Radovics in the metal detecting work.

Lassányi Gábor

Gábor Lassányi

Irodalom/References:

ANDERKÓ 2008 – Anderkó K.: Kutatások a Testvérhegy keleti előterében (Investigations in the eastern foreground of Testvérhegy). Aqfűz 14 (2008) 105–118.

GARÁDY 1936 – Garády S.: Ásatások az óbudai Leopold-téglagyár mellett. ArchÉrt 49 (1936) 88–96

HAVAS 2005 – Havas Z.: Szondázó jellegű kutatás a Bécsi út 260. számú telken (Test excavations on lot 260 Bécsi Road). Aqfűz 11 (2005) 91–95.

HAVAS 2006 – Havas Z.: Szondázó jellegű és megelőző feltárások az úgynevezett Testvérhegyi villa területén és környezetében (Test excavations and investigations preceding investment work on the territory and in the region of the so-called Testvérhegyi villa). Aqfűz 12 (2006) 87–98.

HAVAS 2007 – Havas Z.: A Testvérhegyi villa területén végzett feltárások újabb eredményei (Recent results of excavations in the area of the Testvérhegy villa). Aqfűz 13 (2007) 137–153.

HAVAS 2009 – Havas Z.: Újabb feltárások a Testvérhegyi villa területén (Recent excavations on the territory of the Testvérhegy villa). Aqfűz 15 (2009) 86–91.

IVÁNYI 1935 – Iványi, D.: Die pannonischen Lampen (A pannóniai mécsesek). DissPann Ser. II.2. Budapest 1935.

LÁNG 2004 – T. Láng O.: Újabb adatok az ún. testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez (New data on the topographic position of the so-called Testvérhegy villa). Aqfűz 10 (2004) 90–105.

LÁNG 2008 – Láng O.: Középkori településnyomok és római kori épületmaradványok a Csúcshegy–Harsánylejtő területén (Medieval settlement traces and Roman period building remains in the area of Csúcshegy–Harsánylejtő). Aqfűz 14 (2008) 133–140.

LÁNG 2009 – Láng O.: Késő római épületegyüttes a Harsánylejtő területén (Late Roman building complex on the territory of Harsánylejtő). Aqfűz 15 (2009) 78–85.

NAGY 1937 – Nagy L.: A csúcshegyi római villa Óbudán. BudRég 12 (1937) 27–60.

PÓCZY 1964 – Póczy K.: Újabb aquincumi múmia-sír (Ein neues Mumiengrab in Aquincum) ArchÉrt 91 (1964) 176–191.

SZILÁGYI 1949 – Szilágyi J.: Kutatások Aquincumban. I. Úti őrállomás a Csúcshegy tövében. II. A Rákospatak-menti római kori erődítmény és fahíd. ArchÉrt 76 (1949) 67–79.

WEKERLE 1885 – Weckerle L.: Régészeti ásatásaim az ún. Kapuczinus dombon. ArchÉrt 5 (1885) 20–24.